

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.23>

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОГО МОТИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (ЗЛОЧИНІВ) ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Войцеховський Б.О.,
*аспірант кафедри кримінально-правової політики,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6872-5679>
e-mail : denny19.97@ukr.net*

Войцеховський Б.О. Чинники формування агресивного мотиву злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї.

З урахуванням складної криміногенної ситуації в Україні перед вітчизняною кримінологічною наукою постає важливе завдання щодо розробки заходів запобігання насильницьких посягань з використанням вогнепальної зброї та їх чинникам. Мета статті – розробка заходів запобігання злочинності з урахуванням детермінації злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї. Завдання статті – визначити детермінацію мотивів злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї.

Механізмом злочинної поведінки можна розуміти систему корельованих алгоритмічних дій, обумовлених сприятливою об'єктивною реальністю, сукупністю психічних станів та процесів, а також поведінкових актів, достатніх для реалізації суспільно небезпечного наміру. Одним з аспектів цього алгоритму є формування злочинного мотиву як передумови волі (рішення) на вчинення злочину. Основний мотив досліджуваних нами насильницьких злочинів з використанням вогнепальної зброї – агресивний. Додаткові мотиви: 1) корисливі, 2) хуліганські, 3) помста, 4) ревнощі, 5) залякування; 6) самозахист.

Формування мотивів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї, відбувається під впливом різного роду обставин оточуючого соціального середовища.

Застосування при нападі зброї суттєво збільшує здатність нападника долати фізичний опір жертви, яка не має при собі такого знаряддя захисту. І розуміння цієї обставини є мотивуючим чинником поведінки злочинця. Відповідно до цього поширення нелегальної вогнепальної зброї з територій бойових дій вочевидь негативно вплине на криміногенну ситуацію в країні.

Потерпілі іноді своєю провокуючою поведінкою формують мотив агресивних дій проти них.

Низький освітній рівень може сприяти формуванню у людини антисоціальних намірів, та їх реалізації у протиправній поведінці.

Попередній злочинний досвід є вагомим фактором формування злочинної мотивації осіб, які вчиняють насильницькі злочини з використанням вогнепальної зброї.

Вказані обставини мають бути враховані при розробці заходів запобігання кримінальних правопорушень (злочинів) проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї.

Ключові слова: право на вогнепальну зброю; володіння вогнепальною зброєю; озброєний захист; фактори злочинності; детермінація.

Voitsekhovskiy B.O. Factors of forming an aggressive motive for crimes against life and health committed with the use of firearms.

Domestic criminological science faces an important task of developing measures to prevent violent assaults with the use of firearms and their factors. The purpose of the article is to develop crime prevention measures taking into account the determination of crimes against life and health committed with the use of

firearms. The article's task is to determine the motives of crimes against life and health committed with the use of firearms.

The mechanism of criminal behavior can be understood as a system of correlated algorithmic actions conditioned by a favorable objective reality, a set of mental states and processes, and behavioral acts sufficient for realizing a socially dangerous intention. One of the aspects of this algorithm is the formation of a criminal motive as a prerequisite for the will (decision) to commit a crime. The main motive of the violent crimes with the use of firearms that we investigate is aggressive. Additional motives: 1) selfish, 2) hooligan, 3) revenge, 4) jealousy, 5) intimidation; 6) self-defense.

Formation of motives for criminal offenses against life and health with the use of firearms occurs under the influence of various circumstances of the surrounding social environment.

The use of a weapon during an attack significantly increases the attacker's ability to overcome the physical resistance of a victim who does not have such a weapon of protection. The understanding of this circumstance is a motivating factor in the criminal's behavior. According to this, the spread of illegal firearms from the areas of hostilities will obviously negatively impact the country's criminogenic situation.

Victims sometimes use their provocative behavior to form a motive for aggressive actions against them.

A low educational level can contribute to the formation of antisocial intentions in a person and their implementation in illegal behavior.

Previous criminal experience is a significant factor in the formation of criminal motivation of persons who commit violent crimes with the use of firearms.

The specified circumstances must be taken into account when developing measures to prevent criminal offenses (crimes) against life and health with the use of firearms.

Key words: right to firearms; possession of firearms; armed protection; crime factors; determination.

Постановка проблеми. Статистика свідчить, що в умовах агресії рф криміногенна ситуація в Україні до цього часу є доволі складною. Так, за даними Офісу Генерального прокурора України, у 2022 р. в країні було обліковано 362636 кримінальних правопорушень. При тому суттєвою проблемою залишаються злочини проти життя здоров'я, значна кількість яких вчиняється з використанням вогнепальної зброї. Таких у 2022 р. було зареєстровано 7003, з них умисних вбивств – 247, умисних тяжких тілесних ушкоджень – 18, розбоїв 32.[1]

З урахуванням наведеного перед вітчизняною кримінологічною наукою постає важливе завдання щодо розробки заходів запобігання злочинності, серед яких суттєву увагу має бути приділено насильницьким посяганням з використанням вогнепальної зброї.

Стан опрацювання досліджуваної проблематики. Детермінаційні чинники злочинів обґрунтовано вважаються важливим об'єктом заходів запобігання злочинності. Тож не дивно, що ця проблематика залишається у кримінології однією з найважливіших і їй приділено велику увагу науковців.

Маємо засвідчити плюралізм думок у питанні про механізм індивідуальної злочинної поведінки та його складових.

Литвинов О.М. та Бандурка О.М. вважають механізм індивідуальної злочинної поведінки системою, а мотивацію - внутрішнім стрижнем генезису цього механізму. [2, с. 111] Причинами та умовами, що сприяють вчиненню злочину дослідники окреслюють сукупність необхідних, юридично значущих явищ, що закономірно і неминуче приводять до вчинення злочину. Литвинов О.М. сформулював об'єднані вимоги-характеристики щодо них: 1) вони повинні бути необхідними та юридично значущими; 2) між ними з одного боку, і злочинном – з іншого, повинен існувати закономірний зв'язок, тобто такий, що об'єктивно існує, повторюється і зумовлює розвиток злочинного діяння; 3) причини та умови повинні неминуче приводити до вчинення злочину. [3, с. 324]

Костенко О.М. оцінює злочинну детермінацію відповідно до концепції «комплексу сваволі і ілюзій». На його думку все, що приводить до утворення у людини комплексу сваволі і ілюзій, слід визначати причинами злочинності, а все, що сприяє прояву цього комплексу у вигляді злочину, – це умови злочинності. [4, с. 16] Дослідник оцінював процес породження мотивації та її роль у злочинному посяганні таким чином. Перший етап – під дією причин злочинності у людини утворюється комплекс сваволі та ілюзій. Другий етап – під впливом комплексу сваволі та ілюзій людина обирає саме злочинний спосіб задоволення своїх потреб, у результаті чого у неї виникає мотив, що спонукає до злочинного діяння (злочинний мотив). Третій етап – під впливом комплексу сваволі та ілюзій людина ставить собі ціль – створити злочинним способом такий стан речей, який необхідний для задоволення її потреб (злочинна ціль). Четвертий етап – під впливом злочинного мотиву і злочинної

цілі людина за наявності певних умов, що сприяють прояву комплексу сваволі та ілюзій, вчиняє злочин. [4, с. 17]

Фіалка М.Ю. вважає мотивацію одним із процесів людської поведінки та її психічних властивостей, який має складний характер і структуру. Межі цього явища охоплюють сукупність людських мотивів та й інші складові елементи, а саме: потреби особистості, її життєві цінності, особисті цілі, ідеали, емоції тощо. [5, с. 267] Відповідно до цього фахівець дослідив механізм злочинної поведінки, пов'язаної з фальсифікацією документів.

Втім, можна стверджувати, що до цього часу ще залишається потреба у визначенні особливостей детермінаційного комплексу кримінальних правопорушень (злочинів) проти життя та здоров'я осіб, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї у аспекті встановлення особливостей формування їх мотиву.

Метою статті є розробка заходів запобігання злочинності з урахуванням детермінації злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї.

Завдання статті – визначити особливості формування мотиву мотивів злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї.

Матеріали та методи. Наше розуміння процесу формування мотивів злочинів проти життя та здоров'я, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, ґрунтується на засадах діалектичного розумінні Світу, взаємовплив між елементами якого проявляється у неосяжній кількості взаємозв'язків.

За окресленою проблематикою нами було досліджено матеріали 40 судових рішень за 2020 рік щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (злочини) проти життя та здоров'я осіб з використанням вогнепальної зброї, з кваліфікацією вчиненого за статтями 115, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129 КК України. При тому використовувався метод дослідження документів. Досліджувані дані були отримані з електронного ресурсу – Єдиного державного реєстру судових рішень. [6]

При обрахуванні кримінологічної характеристики злочинності досліджуваного виду нами застосовувався метод узагальнюючих показників (абсолютних, відносних та середніх величин).

З використанням методу аналізу документів нами було також досліджено й статистичні відомості з Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року, який міститься на сайті Офісу Генерального прокурора. [1]

Задля належного розуміння проблематики детермінації кримінальних правопорушень (злочинів) проти життя та здоров'я осіб, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, ми використовували й результати власних досліджень цього виду злочинності. [7; 8]

Виклад основного матеріалу. Механізм злочинної поведінки розуміють як «... систему корельованих алгоритмічних дій, обумовлених сприятливою об'єктивною реальністю, сукупністю психічних станів та процесів, а також поведінкових актів, достатніх для реалізації суспільно небезпечного наміру.» [9, с. 123] І одним з аспектів цього алгоритму є формування злочинного мотиву як передумови волі (рішення) на вчинення злочину. [9, с. 121]

Серед фахівців-психологів переважає бачення мотиву як потреби, спонукання. Мотиви з'являються майже одночасно з виникненням потреб. [10, с. 22]

Відповідно до цього мотив злочинних посягань стверджується як внутрішнє спонукання до вчинення злочину, його обов'язкове першоджерело. У психічно-розумовому аспекті сутністю мотиву є усвідомлене ставлення особи до вчинюваних протиправних дій. [11, с. 327]

У психології агресією розуміють поведінку, спрямовану на завдання фізичної або психологічної шкоди, аж до знищення об'єкта агресії. [12, с. 56] Відповідно, основний мотив і досліджуваних нами насильницьких злочинів з використанням вогнепальної зброї – агресивний. Три тому за результатами нашого узагальнення матеріалів судових рішень окрім цього (основного) було встановлено також додаткові мотиви: 1)корисливі, 2)хуліганські, 3)помста, 4)ревнощі, 5)залякування; 6)самозахист.

Формування мотивів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї, на нашу думку, відбувається під впливом різного роду обставин оточуючого соціального середовища.

Доступ до зброї. Зброя суттєво збільшує здатність нападника долати фізичний опір жертви, яка не має при собі такого знаряддя захисту. І розуміння цієї обставини стає для злочинця мотивуючим чинником поведінки. За результатами узагальнення судових справ щодо насильницьких злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї за досліджуваний період було встановлено характеристики знарядь посягань: зареєстрована – у 18 випадках, незареєстрована (не продовжений термін дозволу на зброю та нелегальна) – у 18 випадках, службова – 3.

Щодо цього маємо звернути увагу на важливу обставину, яка має місце у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України. Відповідно до нашого бачення детермінації мотивів насильства, окресленого вище, можемо стверджувати: поширення нелегальної вогнепальної зброї із зони проведення бойових дій вочевидь негативно вплине на криміногенну ситуацію в країні.

Провокуюча поведінка жертви посягання. Потерпілі є обов'язковим учасником (об'єктом) насильницьких посягань. І саме вони іноді своєю провокуючою поведінкою формують мотив агресивних дій проти них. Зокрема, за даними Джужи О.М. 4,5% потерпілих були ініціаторами бійок чи образ у випадках вчинення щодо них вбивств. [13, с. 93] За результатами узагальнення нами матеріалів судових рішень було встановлено 12 випадків провокуючої поведінки потерпілого (з 40 досліджених злочинів).

Зайнятість злочинців. Нами було досліджено зайнятість злочинців та з'ясовано, що значну частку з них становили особи, які на момент вчинення злочину не працювали (21 з 40).

Що ж до впливу фактору незайнятості у формуванні мотивів насильницьких злочинів проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї, то ми погоджуємось з Романцовою С. «Соціальна незайнятість є важливою передумовою дезорганізації особистості, що, у свою чергу, є живильним підґрунтям для активізації агресивних тенденцій, властивих стану ресентименту (ворожості).» [14, с. 136] Так, за даними дослідниці близько 92% засуджених за теракти були працездатними, але на момент учинення злочину ніде не навчалися та не працювали. [14, с. 136] Окреслену тезу підтверджує й Кізіменко Є.В. Дослідник стверджує, що незаконне поводження зі зброєю головним чином учиняють працездатні особи, які не працювали, не вчилися та не перебували на обліку в службі працевлаштування, – 68%. [15, с. 144]

Освіта. Дослідники доволі ґрунтовно окреслили прояв освітнього рівня злочинця у механізмі злочинної поведінки. Зокрема стверджується, що освітній рівень будь-якої людини багато в чому зумовлює її правосвідомість і правову культуру. Низький освітній рівень певною мірою може сприяти формуванню в людини антисоціальних поглядів, які можуть призвести до протиправної поведінки й учинення злочинів. [15, с. 144] На думку Романцової С. «Освітній чинник крізь призму детермінації ... виявляє кореляцію з незайнятістю, соціальною дезорганізацією й особливими складниками соціального досвіду, а також установками особистості, що зумовлюють її соціально-психологічне відчуження та ресентимент (ворожість).» [14, с. 137] Освіта формує безпосередній інтелектуальний потенціал та його вплив на вибір особами варіантів поведінки – протиправної або правомірної. Отримані Ткачук В.Є. результати дослідження дають підстави стверджувати про те, що громадяни з вищою освітою краще адаптовані в суспільстві і при вирішенні власних матеріальних проблем все ж-таки віддають перевагу правовим методам. [16, с. 298]

За результатами узагальнення судових справ щодо насильницьких злочинів проти життя та здоров'я, вчинених з використанням вогнепальної зброї, за досліджуваний період було встановлено характеристики освіти злочинців: вища – 5; незавершена вища – 2; професійно-технічна – 4; середня спеціальна – 6; середня – 17; неповна середня – 1. Щодо цього, погоджуючись з наведеними твердженнями дослідників ми вважаємо, що і у випадках вчинення злочинів проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї освітній рівень злочинців є базовою складовою інтелектуальних здібностей осіб-правопорушників. І це впливає на мотивацію їх поведінки у таких ситуаціях – особи з більш низьким рівнем освіти мають більшу ймовірність вибору саме варіанту протиправних дій.

Попередній злочинний досвід. Наявність попередньої судимості – безумовна негативна морально-психологічна характеристика правопорушників, які вчинили насильницькі посягання з використанням вогнепальної зброї. Нашим дослідженням серед таких осіб було виявлено злочинця, раніше засудженого за ч. 2 ст. 186 (грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб) та ч. 2 ст. КК України (шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому).

Інша особа була засуджена (після вчинення злочину досліджуваного виду) за ст. 309 ч. 2 КК України. Йдеться про незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту вчинені за попередньою змовою групою осіб чи протягом року після засудження за цією статтею або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах.

І ще одна досліджувана особа була засуджена відповідно до пункту «г» статті 93 Кримінального Кодексу України 1960 року. Ця норма передбачала відповідальність за вчинення умисного вбивства при обтяжуючих обставинах, а саме двох або більше осіб.

Таким чином, щодо окреслених фактів можна зробити важливий висновок: попередній злочинний досвід є вагомим фактором формування злочинної мотивації осіб, які вчиняють насильницькі злочини з використанням вогнепальної зброї.

Висновки. З урахуванням наведеного можемо окреслити наше бачення механізму впливу соціального середовища щодо формування мотивів кримінальних правопорушень (злочинів) проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї.

Основний мотив посягань досліджуваного виду – агресивний, з метою якої є позбавлення життя потерпілих або спричинення шкоди їх здоров'ю. Додатковими мотивами є корисливі, хуліганські, помста, ревності, залякування, самозахист.

Мотив посягань досліджуваних посягань формується чинниками оточуючого соціального середовища. Серед них найбільш наочними є доступ до зброї, провокуюча поведінка потерпілих, зайнятість правопорушників, освіта, попередній злочинний досвід.

Мотив детермінує спосіб посягання (з використанням вогнепальної зброї), а відтак у значному ступені і його суспільно-небезпечний результат.

Вказане має бути враховано при розробці заходів запобігання кримінальних правопорушень (злочинів) проти життя та здоров'я з використанням вогнепальної зброї. Вважаємо, що дієвими загально-соціальними заходами можуть стати забезпечення зайнятості населення та соціальна підтримка, зменшення конфліктності у суспільстві та правова пропаганда. Спеціально-кримінологічними заходами вбачаються, зокрема, мінімізація обігу нелегальної зброї та превентивний контроль власників легальної зброї. Заходами індивідуального характеру щодо запобігання злочинів досліджуваного виду є превенція рецидиву осіб, які вже вчиняли протиправні дії.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 р. Сайт Офісу Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262 (дата звернення 25.07.2023 р.).
2. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Механізм злочинної поведінки. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14) С. 110–119. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7c62e37-b709-4142-88fe-a143b73478d2/content> (дата звернення 25.07.2023 р.).
3. Литвинов О. М. Поняття і класифікація причин та умов, що сприяють вчиненню злочину. *Форум права*. 2008. № 2. С. 323–327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_2_41 (дата звернення 25.07.2023 р.).
4. Костенко О.М. Концепція причин і умов злочинності в сучасній кримінології. *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи* : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права, Харків, 9 груд. 2016 р. / за ред. В.Я. Тація, Б.М. Головікіна. Харків: Право, 2016. 236 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2016/SB_50_Kriminolog_9_12_2016.pdf (дата звернення 25.07.2023 р.).
5. Фіалка М.Ю. Механізм індивідуальної злочинної поведінки, пов'язаної з фальсифікацією документів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 266–270 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b51fb21-e019-4fa3-8e97-721c985ef277/content> (дата звернення 25.07.2023 р.).
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 25.07.2023 р.).
7. Войцеховський Б. О. Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 2 (20). С. 214–224. doi: 10.21564/10.21564/2225-6555.2021.2.243745.
8. Войцеховський Б.О. Латентність злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 2 (18). С. 1–12. doi: 10.21564/2225-6555.2020.18.214814.
9. Продан Т.В. Кримінологічна характеристика жіночої насильницької злочинності в Україні. Чернівці: Технодрук, 2020. 284 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2231/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF%20_%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD%20%D0%A2.%D0%92..pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 25.07.2023 р.).

10. Іванова Н.Г. Сутність мотиву особистості в теорії мотивації. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. Вип. 3 (61). С. 20–27. DOI: 10.33099/2617-6858–21–61–3–20-27.
11. Путевська К.Ю., Зайцев В.Б. Мотив злочину та його значення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 327–329. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/78>.
12. Тимошенко В.І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6(164). С. 55–63. С. 56. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2700/1/20.PDF> (дата звернення 25.07.2023 р.).
13. Курс кримінології: у 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, М.І. Мельник та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. Особлива частина. 480 с.
14. Романцова С. Особа злочинця-терориста: кримінологічний огляд. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 1. Volume 4. С. 134–138. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2988/1/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%86%D1%8F%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0.pdf> (дата звернення 25.07.2023 р.).
15. Кізіменко Є.В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який учиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. Вип. 36. Т. 2. С. 143–146. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/f29dd08e-679d-40ec-b94a-ce677b0e31a7> (дата звернення 25.07.2023 р.).
16. Ткачук В.Є. Вища освіта як один із чинників запобігання злочинності (на основі результатів дослідження механізму протиправної поведінки осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі). *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 297–300. С. 298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_72. (дата звернення 25.07.2023 р.).